

Др Дејан Гавриловић

асистент

Универзитет у Београду

Факултет спорта и физичког васпитања

dejan.gavrilovic@fsfv.bg.ac.rs

ORCID: 0000-0002-0342-1420

Др Слађана Мијатовић

редовни професор

Универзитет у Београду

Факултет спорта и физичког васпитања

sladjana.mijatovic@fsfv.bg.ac.rs

ORCID: 0009-0004-3575-2787

ШКОЛА ЗА ТЕЛЕСНО ВАСПИТАЊЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Апстракт: Проблем континуираног и системског стварања стручних кадрова из области физичке културе у Краљевини Југославији наслеђен је из Краљевине Србије, али и са осталих територија које су након Великог рата формирале јужнословенску заједницу. Слободне кнежевине, а потом краљевине Србија и Црна Гора су на различите начине решавале проблем са недостатком компетентног кадра у области физичке културе. Појава соколског покрета на територијама насељеним Јужним Словенима, као и долазак чешких соколских инструктора (предњака) почетком XX века, дало је привремена решења у попуни образованих стручњака физичке културе. Значајан корак ка жељеном циљу направљен је у Краљевини Србији оснивањем Гимнастичке школе у Београду 1908. године. Након завршетка школовања једне генерације наставника, школа није доживела континуитет. Формирањем Краљевине Југославије 1918. године (до 1929. године Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца), уједињени соколски покрет Срба, Хрвата и Словенаца је представљао најзначајнију организацију физичке културе. Као кохезивна сила различитих народа и вероисповести у новоформираној држави, соколи су имали снажну подршку државног апарата у реализацији различитих активности, али и у изградњи инфраструктуре. Управо је у београдском Соколском дому „Краљ Алек-

сандар Први" 15. септембра 1938. године свечано отворен Једногодишњи течај за спремање наставника телесног васпитања по школама. За првог руководиоца изабран је начелник Савеза сокола Краљевине Југославије др Алфред Пихлер. Једногодишњи течај већ наредне 1939. године наставља рад под именом Школа за телесно васпитање, са продужетком школовања са једне на две године студирања. Једногодишња образовна институција из 1938. године и њен наставак под именом Школа за телесно васпитање Краљевине Југославије представљају почетак континуираног школовања кадрова физичке културе у Краљевини Југославији и уједно почетак рада данашњег Факултета спорта и физичког васпитања, Универзитета у Београду.

Кључне речи: Стручни кадрови, физичка култура, Школа за телесно васпитање, Краљевина Југославија, Факултет спорта и физичког васпитања.

* * *

Увод

Национални покрети на европском тлу XIX века утицали су и на појаву више гимнастичких система широм Старог континента. Усмереност ка националном уједињењу и независности посредно су допринели и развоју школског физичког васпитања као и ваншколских облика физичког вежбања.¹ Задаци стварања појединца способног за реализовање националних задатака дали су европској физичкој култури снажан замах. Борећи се за независност, али и примајући образовне трендове споља, и обновљена српска држава је постепено препознавала значај физичке културе. Устанци, ратови, династичке борбе, завере, али и вишедеценијски проблем полувазалног статуса, засигурно су успориле жеље и труд појединаца за значајнијим просветним напретком.² Неуједначен ниво образованости учитеља и наставника у просвети био је препрека у реализовању планова и програма на свим нивоима. Наведени проблеми снажно су утицали и на физичко васпитање³ у просвети Кнежевине, а потом и Краљевине Србије. Комплексност реализације наставе, у смислу неопходности коришћења адекватних простора, али и поседовање одређених реквизита, додатно су отежавали реализацију недовољно образованим кадровима.

1 С. Илић, *Историја физичке културе – Нови век и савремено доба*, Београд, 1994, 49.

2 N. Trujić, *Fizička kultura u školama Srbije u devetnaestom veku*, Beograd, 1976, 3.

3 Физичко васпитање у настави просветних институција Кнежевине и Краљевине Србије налазимо под терминима: телесно вежбање, гимнастка, гимнастика и војничко вежбање, и др.

Да би се компетенције учитеља уједначиле и подигле на виши ниво, Министарство просвете је почетком седамдесетих година XIX века организовало курсеве током летњег распуста. Делом курса који је био посвећен физичком васпитању руководио је Петар Предраговић, наставник гимнастике из Крагујевачке гимназије. У периоду од 1882. до 1890. године у средњим школама Краљевине Србије за наставнике предмета физичког васпитања (гимнастике и војног вежбања) ангажовани су официри.⁴ Са истим задатком, официри су ангажовани и на Великој школи, претечи Универзитета у Београду. До школованих кадрова из области физичке културе долазило се и кроз активности Београдског друштва за гимнастику и борење, Београдског гимнастичког друштва „Соко” и Грађанског гимнастичког друштва „Душан Силни”. Почетком XX века, Министарство просвете Краљевине Србије је ангажовало више чешких соколских учитеља за наставнике гимнастике у школама. Такође, од 1908. године и на Војној академији је ангажован чешки соколски учитељ као предавач будућим официрима.⁵

Образовање стручног кадра физичке културе у Краљевини Србији

Први системски покушај решавања проблема стручног кадра у области физичке културе реализован је отварањем Гимнастичке школе у Београду, у мају 1908. године. Управни одбор Гимнастичке школе донео је одлуку о шестомесечном трајању предавања за прву генерацију полазника. За управу и предаваче ангажоване су и значајне личности физичке културе Краљевине Србије, и то: академик и председник Гимнастичког друштва „Соко” Стева Тодоровић; наставник борења на Војној академији и оснивач друштва „Српски мач” Шарл Дусе (предавао основе борења мачем и сабљом); адвокат и члан друштва „Српски мач” Радивоје Новаковић; професор Реалке Живојин Ј. Јуришић; директор II београдске гимназије Миливоје Симић; управитељ Више женске школе Сретен Пашић; директор Трговачке академије Борислав Тодоровић (предавао историју телесног вежбања); управник Опште државне болнице др Милан Радовановић; наставник гимнастике у I београдској гимназији Милутин Крњајић (предавао игре и спортове); наставник гимнастике у III београдској гимназији Атанасије Поповић (предавао методику телесног вежбања); чешки соко и наставник гимнастике на Војној академији Франтишек Хофман (предавао општу гимнастику); пешадијски капетан Љубомир Недељковић (предавао егзецирна правила и војно вежбање); секретар Санитетског одељења Министарства унутрашњих дела др Војислав Ђорђевић (предавао основе анатомије, физиологије и прву

4 Д. Гавриловић, *Српски спортисти у Великом рату*, Београд, 2019, 61.

5 Исто, 62.

помоћ); председник Савеза друштава „Душан Силни” пуковник Милутин Мишковић; санитетски пуковник др Милош Борисављевић, те професор II београдске гимназије Јован Миодраговић (предавао општу педагогику). Настава се састојала од теоријског и практичног дела, а чинило ју је укупно осам предмета. Од осам наставника, тројица су завршили гимнастичке школе у иностранству: Милутин Крњајић, Гимнастичку школу у Винернојштаду (Аустроугарска); Шарл Дусе, Бриселску школу мачевања (Белгија) и Франтишек Хофман, чешки соколски предњак (Чешка – Аустроугарска). Значајан допринос раду школе дала су и војна лица или војни инструктори, пуковник Милутин Мишковић, санитетски пуковник др Милош Борисављевић, капетан Љубомир Недељковић, као и војни инструктори Дусе и Крњајић. Две године након почетка рада Гимнастичке школе, официри Краљевине Србије су били оснивачи и Српског олимпијског клуба.⁶

Полазнике првог курса чинило је осамнаест мушкараца и две девојке, а курс је успешно завршило њих десеторо. Слушаоци који су завршили курс представљали су прве школоване наставнике физичког васпитања (гимнастике) образоване у Краљевини Србији. Неки од њих су постављени за наставнике гимнастике у гимназијама у Крагујевцу, Нишу, Ваљеву, Пироту, Чачку, Шапцу, Алексинцу, Јагодини, али и у учитељским школама у Београду, Неготину и Алексинцу.⁷ Због приватних обавеза, десет кандидата није успело да присуствује предавањима. У завршном извештају др Александра Зега, управника Гимнастичке школе, предложено је да се трајање курса продужи на десет месеци, а да се настава реализује у послеподневним часовима, како би се решио проблем похађања. Економске могућности и политичке прилике у Краљевини Србији онемогућиле су отварање другог курса Гимнастичке школе, те је прекинут покушај континуираног рада на стварању домаћег стручног кадра за физичко васпитање.⁸

Покушај стварања стручног кадра из области физичке културе реализован је и међу Јужним Словенима који су живели у оквиру Аустроугарске. У Љубљани и Загребу, у оквиру покрајинских влада 1910. године, је објављен Пропис о испитивању кандидата за учитеље гимнастике у средњим школама.⁹ Ипак, проблем систематског решавања образовања наставника гимнастике у Краљевини Србији, али и шире међу Јужним Словенима, остављен је за „неки наредни период”, испоставиће се за време Краљевине Југославије.

6 С. Тодоровић, *Српски олимпијски комитет (1910–1920)*, Београд, 2003, 33.

7 М. Симић, *Гимнастичка школа – први курс*, Београд, 1912, 19.

8 С. Илић, С. Мијатовић, *Историја физичке културе*, Београд, 2006, 530.

9 А. Тадић, *Поводом оснивања Школе за телесно васпитање*, Соколски гласник, бр. 42, 20. октобар 1939, 4.

Курс за наставнике гимнастике у Краљевини СХС

Соколски покрет је од свог оснивања у Прагу, али и преко свих народа који су га прихватили, деловао у правцу националног ослобођења или уједињења. Српски соколи у Краљевини Србији и региону, али и остали јужнословенски соколи, дали су немерљив допринос у националном буђењу Јужних Словена уочи Великог рата. Поред тога, учествовали су и у ратним операцијама ослободилачких ратова (1912–1918). Стварањем Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца након Великог рата јужнословенски соколи су добили државу за коју су се борили.¹⁰ Након послератног уједињења Јужних Словена у једну државу, и соколи СХС ујединили су се у једно соколство, у Новом Саду, на Видовдан 1919. године.¹¹

Још пре званичног уједињења соколстава, 1. фебруара 1919. године министар просвете је наговестио правце физичког васпитања у образовним институцијама. Упутио је наредбу свим директорима и управитељима средњих и учитељских школа да се наставници савесно држе соколског система вежбања.¹² Наставу гимнастике, а у наредном периоду и телесног васпитања, у школама су изводили соколски предњаци који су се усавршавали на предњачким (тренерским) курсевима. Наведени курсеви су имали двоструко дејство, у смислу образовања предњака (тренера) за рад у соколским друштвима и за обезбеђење наставника у основним и средњим школама.¹³ Надаље су министри просвете низом наређења и расписа усмеравали образовање ученика ка соколству. Законом о народним школама од 5. децембра 1929. године, у члану 42 наведен је наставни предмет – Телесне вежбе по соколском систему. Сам назив предмета сведочио је о соколским садржајима у оквиру спровођења наставе.¹⁴ Иако су од уједињења соколи били носиоци југословенског национализма, дотадашњи задатак је додатно истакнут и за Видовдан 1930. године. Приликом предаје заставе Соколу

10 Д. Зеџ, *Спорт као нова тема у српској историографији*, Хуманизација универзитета: тематски зборник, Том 1, ур. Б. Димитријевић, Ниш, 2013, 488–489.

11 Д. Гавриловић, С. Мијатовић, *Допринос краља Александра Карађорђевића развоју соколства у Србији*, Међународна научна конференција „Антрополошки и теoантрополошки поглед на физичке активности“ 9, Копаоник, 2022, 11–15.

12 Н. Жутић, *Соколи-идеологија у физичкој култури Краљевине Југославије 1929–1941*, Београд, 1991, 59.

13 С. Илић, С. Мијатовић, *Историја физичке културе*, 587.

14 Народне школе су обухватале: основне и више народне школе (закључно са четрнаест година старости), али и забавишта, школе за недовољно развијену и дефектну децу, установе које служе општем народном просвећивању, различите течајеве, привредне течајеве, школе за домаћице, хигијенске течајеве и слично.

Краљевине Југославије, краљ Александар је нагласио да су соколи позвани да „служе само Југославији и југословенској идеји”. Наведени задаци су омогућили Соколу безрезервну подршку државе, нарочито у периоду до смрти краља Александра.¹⁵

Садржаји наставе телесног вежбања су поред практичног дела обухватили и теоријски део: теорија телесног вежбања са уводом у историју, методика телесног вежбања, соколство са идеологијом и др. На првом конгресу Савеза спортских савеза, 18. октобра 1930. године, представници су захтевали да се у школе уведе систематска теловежба, са такмичењима, по угледу на иностранство. Спортске организације су биле без довољно материјалних средстава, без одговарајући инфраструктуре, те без стручног кадра, што је доносило највеће потешкоће. Оне су из наведених разлога упућивале молбе Министарском савету са циљем оснивања Високе школе за телесно васпитање, у којој би се стручно оспособљавао наставни кадар.¹⁶

Значајан искорак у школовању стручних кадрова у физичкој култури реализован је отварањем Једногодишњег курса за наставнике гимнастике у средњим школама од стране Министарства просвете Краљевине СХС. Конкурс за потенцијалне полазнике курса отворен је 30. јуна 1927. године. За слушаоце су примани кандидати старији од деветнаест и млађи од двадесет пет година.¹⁷ Курс је трајао девет месеци и био је подељен на три тромесечја. Предавања су реализована од 15. септембра 1927. и трајала су до 15. јуна 1928. године. Предност приликом избора кандидата за пријем на курс имале су особе са искуством у физичкој култури, и то: свршени курсисти, вође у соколству, и сл. За практично вежбање полазници су били обавезни да самостално обезбеде соколска одећа у којима ће се учествовати на часовима. У сва три тромесечја похађали су наставу: из практичне гимнастике и методичног вежбања, игара и лаке атлетике, система и теорије телесног вежбања, педагогике, опште физиологије и физиологије телесног васпитања, опште хигијене и хигијена вежбаонице и ученика. У два тромесечја је реализована настава из историје гимнастике и соколства, анатомије, док су у једном тромесечју изучавани предмети естетика телесног вежбања, ортопедија и здравствена гимнастика, као и прва помоћ. Укупно је било тринаест предмета и сви су реализовани у духу система, естетике и методике Мирослава Тирша, односно Соколства.¹⁸

15 Љ. Димић, *Културна политика Краљевине Југославије*, Београд, 2020, 170.

16 Н. Жутић, *Соколи – идеологија у физичкој култури Краљевине Југославије 1929–1941*, 62.

17 Архив Југославије (=АЈ), Фонд 66, Министарство просвете Краљевине Југославије, 1218, Курсеви за наставнике, Конкурс за наставнике гимнастике у средњим школама.

18 АЈ, 66-1218, Курсеви за наставнике, Правилник, Наставни план и програм.

Правилник је предвиђао да се нарочита пажња посвети практичном вежбању које се реализовало у школама уз присуство наставника, са тенденцијом постепеног осамостаљивања слушаоца курса у раду са ученицима. Након позитивног успеха из свих предмет остварених на основу оцена сва три тромесечја, кандидат је приступао завршном испиту. Оцена на завршном испиту улазила је у просек оцена остварених током три тромесечја на курсу. Завршним испитима руководио је изасланик Министарства просвете, управитељ курса или помоћник управитељ курса. Гимнастички курс завршавао је онај кандидат који из свих предмета постигне просечну оцену добар (3). Након добијања сведочанства гимнастичког курса, кандидат је могао да се запосли као привремени учитељ гимнастике у средњим и стручним школама Краљевине СХС.¹⁹

На курс је до 30. августа примљено 23 учитеља и седам учитељица из основних школа, док је до 20. септембра 1927. списак употпуњен са још седморицом учитеља и једном учитељицом. За управитеља курса је постављен директор II мушке гимназије из Београда Бошко Бошковић, док је за помоћника управитеља изабран Мирослав Војиновић. Војиновић је био наставник и у Гимнастичкој школи отвореној две деценије раније, у Београду 1908. године.²⁰ Укупно седам наставника (Ђорђе Илић, Франтишек Ваника, Марија Војиновић, Даница Илић, др Михаило Градојевић, Радмило Вучић, др Милорад Драгић) и помоћник управитеља Војиновић предавали су свих тринаест предмета. На завршним испитима који су се одржали од 11. до 24. јуна 1928. године, курс је успешно завршило 33 кандидата (24 учитеља и девет учитељица).²¹

Отварање Школе за телесно васпитање и њен рад до 1941. године

У периоду до оснивања Министарства физичког васпитања народа 1932. године, питања везана за отварање школе за телесно васпитања нису озбиљније разматрана. Закон о обавезном телесном васпитању, донет крајем 1933. године, а који је ступио на снагу 1934,²² интензивирао је напоре за оснивање образовне институције за школовање стручног кадра из области физичке културе. Састав наставника,²³ али и недовољан број за реализа-

19 Исто, Правила о полагању завршног испита, чл. 19.

20 Чешки соко Франтишек Хофман је променио име у Мирослав Војиновић.

21 АЈ, 66-1218, Гимнастички курс за наставнике – Министарство просвете.

22 *Закон о обавезном телесном васпитању и Уредба о оснивању и раду празничних течајева*, Београд, 1937, 3–11.

23 За наставнике обавезног телесног васпитања ангажовани су: учитељи основних школа, резервни официри, као и наставници гимнастике.

цију амбициозног програма Закона о обавезном телесном васпитању био је константан проблем, те је Министарство физичког васпитања народа 4. септембра 1935. године приступило отварању Школе за телесно васпитање. У решењу о оснивању школе истакнуто је да је њен циљ спремање потребног броја стручних наставника за телесно васпитање: а) за све школе државне, самоуправне, конфесионалне и приватне у којима се по одредбама Закона о обавезном телесном васпитању изводи обавезна настава телесног васпитања; б) за празничне течајеве основане по том закону; ц) за школе и јединице војске и морнарице. Планирано је да школа траје две године за полазнике из грађанства, односно једну годину за полазнике из војске.²⁴

Предратни српски соколски старешина из Херцег Новог и послератни министар физичког васпитања народа Мирко Комненовић²⁵ приликом отварања школе је истакао: „Данас се у школама и празничним течајевима у смислу Закона о обавезном телесном васпитању бави око 1.420.000 наше омладине а добровољно у оквиру соколства и спорта још 640.000 омладинаца. За овај број омладинаца имамо само 2.500 наставника телесног васпитања довољно стручно спремних за свој позив, а то значи да на 824 омладинца долази један наставник телесног васпитања. Такво бројно стање наставника телесног васпитања ни издалека није задовољавајуће.”²⁶

У наведену институцију планиран је упис 34 мушка и шеснаест женских кандидата из грађанства, те двадесет кандидата из војске. Комненовић је 19. септембра 1935. упутио молбу министру финансија Душану Летици за кредитну подршку новооснованој Школи за телесно васпитање. У молби је министар физичког васпитања народа навео да су школи подршку претходно дали председник министарског савета и министар иностраних послова.²⁷ Међутим, због недобијања сагласности од стране Главне контроле, министар Комненовић је ставио ван снаге одлуку о почетку рада школе, планирану за 1. новембар као и пријем седамдесет слушаца.²⁸ У одлуци је наведено да се решење о конкурс пријема студената такође обуставља до наредног конкурса, када се школа установи.²⁹ У току наведеног првог покушаја отварања Школе за телесно васпитање, чиновници Министарства

24 Школа за телесно васпитање, Соколски гласник, бр. 2, 13. септембар 1935, 2.

25 Списак соколских друштава-српско соколство, Српски витез, бр. 1, 1912, 19.

26 О Школи за телесно васпитање, Соколски гласник, бр. 1, 20. септембар 1935, 1.

27 АЈ, Фонд 71, Министарство физичког васпитања Краљевине Југославије, 7, Школовање стручних кадрова, министар физичког васпитања народа-министру финансија, 19. 9. 1935.

28 АЈ, 71-7, Школовање стручних кадрова, Решење министра, 28. 10. 1935.

29 Исто.

физичког васпитања су предложили образовање стручне комисије која ће изградити план и програм школе. Предложени чланови комисије били су чиновници тог министарства: Александар Стефановић, начелник Општег одељења; Богољуб Крејчик, шеф Стручног одсека; Миливоје Вук Арачић, Борислав Милошевић и Љерка Сондић, чиновници, те Жика Милутиновић, шеф Одсека рачуноводства. Такође су за комисију предложени и др Алфред Пихлер, асистент Универзитета у Загребу; др Стеван Иванић, директор Централног хигијенског завода; др Вадимир Малеш, доцент Универзитета у Београду; др Божо Шкерљ, шеф антрополошког одсека Хигијенског завода у Љубљани и један виши официр из Наставног одељења Министарства војске и морнарице.³⁰

Други покушај отварања Школе за телесно васпитање предузет је већ почетком наредне 1936. године, када је Министарство физичког васпитања народа обавестило Министарство финансија да је 6. фебруара отворена „Школа за телесно васпитање краља Петра II”. Због неопходности уређења школе, интерната и набавке прибора, Министарству финансија је упућено више захтева за одобрење неопходног кредита.³¹ Министар финансија Летица је одбио одобрење кредита, уз објашњење да школа почиње са радом крајем календарске године, односно да у тренутку молбе није активна. Министарство физичког васпитања је обновило захтев 8. августа, међутим одговор Министарства финансија изнова је био одричан, са образложењем да је прилив прихода у државној каси неповољан.³²

Радници у области физичке културе су наставили да и у средствима јавног информисања указују на неопходност отварања Школе за телесно васпитање. Захтеви су понављани на различитим скуповима, као и у бројним чланцима и брошурама.³³ Потпредседник Просветног одбора Савеза сокола Краљевине Југославије Богољуб Крејчик је у новинама *Правда* истакао да од 408 средњих, учитељских и грађанских школа, њих тридесет уопште нема наставнике телесног васпитања. Такође је изнео податак да значајан број школа има једног наставника, иако би по броју ученика било неопходно ангажовање два или три наставника.³⁴ У истом гласилу је министар Рогич

30 Исто, Министру физичког васпитања народа, 9. 11. 1935.

31 Исто, Школовање стручних кадрова, МФВН – министру финансија, 11. 2. и 3. 3. 1936.

32 Исто, Школовање стручних кадрова, Министарство финансија – министру ФВН, 22. 8. 1936.

33 Ч. Шошкић, *Олимпијски вековник – 100 година Олимпијског комитета Србије*, I, Београд, 2010, 54.

34 Б. Крејчик, *Неопходно је потребно да се код нас оснује Висока школа за телесно васпитање*, Правда, 3. март 1937.

навео да су, поред Београда, за отварање Факултета за телесно васпитање заинтересовани Загреб и Љубљана.³⁵ Приликом усвајања буџета Министарства физичког васпитања народа за 1937. годину, министар Розић је констатовао да Министарство физичког васпитања већ две године покушава да реши питање Школе за телесно васпитање.³⁶ Министар је озбиљну намеру потврдио и у експозеу у Скупштини Краљевине Југославије: „Ако се школа отвори у наредној буџетској години, онда ће бити ударен основни камен телесном, моралном и националном васпитању целокупне наше омладине.”³⁷

Коначно, 18. јула 1938. Министарство физичког васпитања је уз сагласност Министарства просвете донело Правилник о Једногодишњем течају за спремање наставника телесног васпитања по школама. Истог датума је Министарство физичког васпитања народа упутило допис свим бановинама и поглаварствима Града Београда, Земунa и Панчева о отварању конкурса за пријем педесет слушалаца на Једногодишњи течај за спремање наставника телесног васпитања по школама. Кандидати су морали бити узраста од осамнаест до двадесет шест година. Молбе са документацијом министарство је примало до 20. августа 1938. године. За све који су одговорали условима конкурса био је предвиђен пријемни испит са минималним успехом, и то: трчање на 100 метара – 13,5 секунде; трчање на 2.000 метара – осам минута; скок увис – 135 цм; бацање кугле (7,25 кг) – осам метара; пливање 100 м – 2 минута и узмак на вратилу.³⁸

На основу донесеног правилника, МФВ је уз сагласност министра просвете прописало и наставни план и програм, чије су опште одредбе упућивале да је циљ наставе упознавање кандидата са градивом, оспособљавање за самостално вођење наставе телесног васпитања по школама и празничним течајевима, спремање за национално и морално васпитање омладине, као и истраживање на пољу телесног васпитања чији ће резултати утицати на побољшање система телесног васпитања. Наставно градиво је било подељено у четири групе: практично вежбање (10 предмета), наука о здрављу (6 предмета), наука о васпитању (7 предмета) и наука о управљању (2 предмета). Практично вежбање је обухватило предмете: опште телесно васпитање, пливање, игре (одбојка, кошарка, рукомет и ногомет/фудбал),

35 Б. Марамџа, *Да ли ће се остварити Факултет за телесно васпитање*, Правда, 4. фебруар 1937, 16.

36 Финансијски одбор изгласао је буџет Министарства физичког васпитања, Соколски гласник, бр. 3, 12. фебруар 1937, 2.

37 Експозе министра за физичко васпитање народа дра Розића у Народној скупштини, Соколски гласник, бр. 2, 13. март 1937.

38 АЈ, 71-8, Школовање стручних кадрова, Једногодишњи течај, МФВ достављено 18. 7. 1938.

лака атлетика, вежбе на и помоћу справа, борилачке вежбе, народне игре и певање, предвојничка обука, логоровање и смучање. Науку о здрављу су чинили предмети: анатомија, физиологија, биологија и антропологија, хигијена, масажа и прва помоћ. Предмети науке о васпитању били су: морално и национално васпитање, наука о телесном васпитању, општа педагогика, психологија телесног васпитања, методика телесног васпитања, наставна пракса и историја телесног васпитања. Науку о управљању представљали су предмети: наука о управљању и грађевине и справе за телесно васпитање. Поред наведених 25 предмета, током школске године реализовани су часови из додатна четири, и то: практична реторика, теорија тренинга, обавезно телесно васпитање и организација телесног васпитања.³⁹ Постојала је могућност организовања наставе из изборних предмета (тениса, мачевања и др.) у случају заинтересованости кандидата. Ови предмети нису били предвиђени за оцењивање.⁴⁰ Реализација наставе по плану и програму требало је да се одвија у два семестра – зимски од 15. септембра 1938. године до 15. фебруара 1939. године, те летњи, од 16. фебруара до 15. јула 1939. године. Први курс скијања је одржан у Словенији, тачније у Покљуци у области Триглавског похорја, у периоду од 29. јануара до 19. фебруара 1939. године, док су за практични део логоровања слушаоци упућени у Сутоморе, у периоду од 27. маја до 12. јуна 1939. године.⁴¹

За управника течаја именован је Алфред Ратислав Пихлер, начелник Савеза сокола Краљевине Југославије (1935–1939) и члан Југословенског олимпијског одбора.⁴²

Свечано отварање одржано је у малој дворани Соколског друштва „Матица“ у Делиградској улици бр. 27, у Београду. *Соколски гласник* је објавио: „Дугогодишње настојање појединаца Савеза Сокола, Савеза спортских друштава, Удружења наставника гимнастике и других удружења да се оснује школа за спремање наставника телесног васпитања ових дана је окруњено првим стварним успехом. Дана 15. септембра ове године свечано је отворен Једногодишњи течај за спремање наставника телесног васпитања по школама и празничним течајевима у Београду као претеча сталне Школе за телесно васпитање.“ Отварању су присуствовали: др Мирко Буић, министар физичког васпитања народа; ђенерал Андра Петровић, старе-

39 Лични фонд Стефана Илића (у приватном власништву), *Уписница слушаоца Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања*, 1938, 2.

40 АЈ, 71-8, Школовање стручних кадрова, Једногодишњи течај, Наставни план и програм 18. 7. 1938.

41 Исто, Решење, 3. 5. 1939.

42 Исто, Једногодишњи течај, Решење о исплати, 10. 9. 1938.

шина „Матице”; Миливој Вук Арачић, начелник Министарство физичког васпитања народа; др Алфред Р. Пихлер, управник Једногодишњег течаја; потпуковник Милош Масаловић, изасланик министра војске и морнарице; Милорад Шошкић, изасланик министра просвете; Отон Гавранчић, заменик старешине Савеза сокола Краљевине Југославије; Стеван Хаџи, председник Југословенског олимпијског одбора, потом студенти Једногодишњег течаја и бројни изасланици.⁴³

У свом обраћању на свечаности отварања течаја, министар Мирко Буић је навео да је од оснивања Министарства физичког васпитања народа 1932. године постојала жеља за оснивањем школе која би давала југословенској средњошколској и ваншколској омладини способне и напредне спортске учитеље. Првоизабрани управник Једногодишњег течаја др Алфред Ратислав Пихлер је у свом обраћању истакао да су за све струке и предмете васпитања у нашој земљи постојале високе или више школе, осим за телесно васпитање, те да су отварањем течаја положени темељи Школе за телесно васпитање. Управник Пихлер је у свом говору подсетио присутне да је управо 15. септембра 1918. године, двадесет година пре отварања Једногодишњег течаја, регент Александар на Солунском фронту наредио јуриш својој војсци, да пође у напад ради ослобођења своје поробљене браће: „Јунаци напред у славу и победу!”⁴⁴

Наставници који су предавали на Једногодишњем течају за спремање наставника телесног васпитања по школама били су: др Бранко Шљивић, професор на Медицинском факултету (предавао анатомију); др Војин Смодлака, лекар који се усавршавао у Берлину из области спортске медицине (предавао физиологију, биологију, антропологију и смучање); Хрвоје Мачановић, уредник *Новости*, секретар Југословенског олимпијског одбора (предавао историја телесног васпитања); инжењер др Коста Петровић, соколски радник, шеф Грађевинског одсека Суботице (предавао грађевине и справе телесног васпитања); Иван Ковач,⁴⁵ виши чиновник Министарства војске и морнарице, начелник Савеза сокола Краљевине Југославије од 1939. године (предавао опште телесно образовање и науку о телесном

43 *Једна велика народна тековина – Отворена је Школа за телесно васпитање*, Соколски гласник, 4. октобар 1938, 1.

44 *Исто*, 2.

45 Приликом полагања испита за учитеља вештина 1932. године, Ивану Ковачу је један од чланова испитне комисије био Мирослав Војиновић, чешки соко који је у Србију дошао у првој деценији XX века. Он је био наставник соколства на Војној академији, наставник у Гимнастичкој школи 1908. године, као и наставник и помоћник управитеља на Једногодишњем курсу за наставнике гимнастике у средњим школама 1927/1928. години.

васпитању); др Александар Кнежевић, судија из Београда (предавао науку о управљању); санитарски пуковник Богољуб Билић (предавао заштиту од бојних отрова); капетан I класе Жарко Марковић (предавао је предвојничку обуку); Миливоје Вук Арачић, начелник Министарства физичког васпитања (предавао је закон о обавезном телесном васпитању); Драго Улага, радник Стручног одсека Министарства физичког васпитања народа, дипломирао на Високој школи за телесно васпитање у Берлину (предавао је пливање, организацију телесног васпитања и теорију тренинга); Мирко Шуштић, референт Министарства физичког васпитања народа (предавао је лаку атлетику, борење и игре); Боривоје Јовановић, чиновник у Министарства физичког васпитања народа, дипломирао на Високој школи за телесно васпитање у Варшави (предавао је игре, логоровање); Јанко Кавчић, референт Министарства физичког васпитања народа (предавао је игре, лаку атлетику, борење и масажу); Мирослав Милин, референт (предавао је вежбе на справама и помоћу справа и борење); Милица Шепа, прва заменица начелнице Савеза сокола Краљевине Југославије, надзорник празничних течајева обавезног телесног васпитања, дипломирала за учитељицу теловежбе и спорта на Високој школи за телесно васпитање у Берлину (предавала је народне игре); Бранко Полић, референт у Министарству физичког васпитања народа, трећи заменик начелника Савеза сокола Краљевине Југославије од 1939. године (предавао је смучање и методику телесног васпитања); Анте Тадић, чиновник Министарства просвете (предавао је педагогику); професор Миша Станојевић је предавао морално и национално васпитање и практичну реторику; др Вићентије Ракић је предавао психологију телесног васпитања; др Винко Аернери је предавао прву помоћ; и Јурај Буђа, првак Савеза сокола (помоћник наставника практичних предмета); Сава Влајнић, успешни лаки атлетичар (помоћник наставника практичних предмета); Милош Нишавић, наставник гимнастике на Војној академији (помоћник наставника практичних предмета).⁴⁶

Поред управника Алфреда Пихлера, на Једногодишњем течају је укупно ангажовано 22 наставника и три наставничка помоћника, за 29 предмета. На течај је примљен 51 слушалац. Сагледавајући састав студената по месту њиховог рођења, а из перспективе данашњих независних јужнословенских држава, састав је обухватао: 20 полазника из Словеније, 13 из Србије, 11 из Хрватске, по два из Северне Македоније и Босне и Херцеговине, те један из Црне Горе. Такође су уписана и два студента рођена ван граница тадашње краљевине, и то један из Детроита (Сједињене Америчке Државе), док

46 АЈ, 71-8, Једногодишњи течај, Министар физичког васпитања народа, Решење, 19. 9. 1938.

је други, бугарски држављанин, уписан као ванредан.⁴⁷ Од 51 студента, њих 40 су били чланови Савеза сокола Краљевине Југославије а од тога су двадесеттројица били предњаци у соколству. Појединци су се бавили различитим спортовима: фудбалом, скијањем, једрењем, тешком и лако атлетиком, клизањем и хокејом на леду. Пре уписа течаја били су и чланови Спортског клуба „Југославија”, Спортског клуба „Обилић”, Смучарског клуба „Илирија”, Спортског клуба „БСК”, Спортског клуба „Јадран”, и др.⁴⁸ Поједини су ангажовани и као наставници обавезног телесног васпитања.⁴⁹

Назив установе, који се налазио се на печату, сведочио је да је течај укључивао кандидате са комплетне територије Краљевине Југославије. Кружни печат је садржао: Министарство физичког васпитања народа – Једногодишњи течај за спремање наставника телесног васпитања Краљевине Југославије – Београд, са грбом државе у средини. Настава је завршена након два семестра, те су кандидати приступили полагању испита од 26. јуна 1939. године.⁵⁰ Већина слушаца који су успешно завршили течај распоређено је за наставнике телесног васпитања у средњим и учитељским школама.⁵¹

На почетку првог семестра Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања, министар физичког васпитања народа је препознао потребу за проширењем програма једногодишњег течаја, те је формирао комисију за израду Уредбе о Школи за телесно васпитање. Комисију су чинили начелник Министарства физичког васпитања народа Миливоје Вук Арачић (председник комисије), управник Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања др Алфред Пихлер, в. д. шефа стручног одсека Министарства физичког васпитања народа Драго Улага и стручни референт Министарства физичког васпитања народа Бранко Полић (секретар комисије).⁵² Бранко Полић је и након Другог светског рата обављао низ функција у спорту: директор Института савеза спортова Југославије, директор Југословенског завода за физичку културу, члан Југословенског олимпијског комитета, функционер Савеза за телесно

47 Лични фонд Стефана Илића, *Уписница слушаоца Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања*, 1938, 2–50.

48 Исто, 2–50.

49 Исто, 2–50.

50 АЈ, 71–8, Школовање стручних кадрова, Једногодишњи течај, Распоред завршних испита на једногодишњем течају, 22. VI 1939.

51 С. Илић, С. Мијатовић, *Историја физичке културе*, 648.

52 АЈ, 71–7, Школовање стручних кадрова, министар физичког васпитања народа, Решење о формирању комисије за израду Уредбе о Школи за телесно васпитање, 19. X 1938.

васпитање „Партизан Југославије”. Коначно је Уредба о Школи за телесно васпитање објављена 24. марта 1939. године. Циљеви школе су се поклапали са циљевима Једногодишњег течаја, у смислу спремања наставника телесног васпитања за све школе, али и за истраживања на пољу телесног васпитања. Школовање се продужило са два на четири семестра, односно са једне на две године школовања. У Школи за телесно васпитање су примани мушки и женски слушаоци. Школа је била под надзором Министарства физичког васпитања народа, нивоа више педагошке школе. Настава је почела зимским семестром 1939. године, а посебном Уредбом је омогућено да студенти Једногодишњег течаја који нису положили завршни испит, могу то учинити у Школи за телесно васпитање до 1945. године, што сведочи о континуитету установе.⁵³ Жељу за даљим напредовањем институције, која је почела као једногодишња школа (1938), а затим наставила као двогодишња (1939), истакао је наставник педагогике и историје телесног васпитања Анте Тадић, соколски радник и чиновник Министарства просвете. У *Соколском гласнику* је нагласио: „Уверени смо да ће сви компетентни фактори бити сагласни са израженом жељом да пођемо потпуно у корак са Европом и да после стечених искустава у овој Школи, коракнемо још даље, до потпуне факултетске наобразбе (стеченог знања), што је у многим државама Европе већ одавно учињено.”⁵⁴

У школској 1939/1940. примљена су 33 студента и 25 студенткиња. Посматрајући њихов састав по месту рођења, а из перспективе данашњих независних јужнословенских држава, обухватао је: 24 полазника из Словеније, 18 из Хрватске, 4 из Србије, 2 из Босне и Херцеговине и један из Црне Горе. Састав су чинили и слушаоци рођени ван територија Краљевине, и то: 4 из Италије, 2 из Немачке, по један из Румуније, Чешке и Бугарске. Студент из Бугарске је претходно завршио Једногодишњи течај за спремање наставника телесног васпитања по школама, те је своје образовање наставио у Школи за телесно васпитање.⁵⁵ Као што је био случај са кружним печатом Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања по школама, и деловодни печат Школе за телесно васпитање је садржао информације које су биле у складу са саставом студената. Печат је садржао: Ректорат Школе за телесно васпитање Краљевине Југославије, са слободним простором за број предмета, датум и натпис Београд. Од 58 уписаних слушалаца, њих 31

53 АЈ, 71-1, Уредба о школи за телесно васпитање, чл. 33, 24. III 1939.

54 А. Тадић, *Поводом оснивања Школе за телесно васпитање*, Соколски гласник, бр. 42, 20. октобар 1939, 4.

55 Лични фонд Стефана Илића, *Уписница слушаоца Школе за телесно васпитање*, 1938, 2-60.

су били чланови Савеза сокола Краљевине Југославије, а од наведеног броја, 7 начелница у соколским друштвима. Такође су полазници били чланови спортских клубова „Југ“, „Мура“, „Планина“, „БСК“, „Илирија“, „Драва“, „Кропа“ и АСК „Хајдук“ из Сплита. У наредној 1940/1941. години примљено је 35 студената и 21 студенткиња. Привремени наставни план је предвиђао 34 наставна предмета, те су ангажовани и додатни наставници.⁵⁶ Селимир Радовановић је ангажован на предмету опште телесно образовање, лака атлетика и игре и вежбе помоћу справа. Љерка Сондић је предавала спортске игре и масажу. Марија Нишавић је била наставник практичних предмета,⁵⁷ као и Ванда Стевановић, која је ангажована за све практичне предмете. Људмила Фетисова, лекар из Београда, вршила је дужност лекара женског одељења, али је и предавала предмет телесно васпитање жена. Наставник Војне академије Милош Нишавић је ангажован у Школи за телесно васпитање на практичним предметима. Поред наведених, ангажовани су и Драгош Стевановић (Централни институт за физичко васпитање маршала Пилсудског, Варшава), Љерка Сондић, наставница практичних предмета; Страхиња Дамјановић, хонорарни наставник; Анка Шиндлер је ангажована на предмету ритмика; др Милош Поповић, начелник Министарства социјалне политике у пензији, ангажован је на предмету хигијена и прва помоћ; професор Више педагошке школе Светозар Ранчић је ангажован на предмету психологија телесног васпитања; капетан II класе Живојин Јовановић је предавао предмет предвојничка обука; професор Мушке учитељске школе др Јовановић Душан је био наставник опште педагогике; Јанковић Љубица је ангажована на предмету игре, и пешадијски мајор Живан Кнежевић на војним предметима.⁵⁸

Са свим новим ангажовањима и заменама постојећих наставника, Школа за телесно васпитање је окупила 27 наставника и имала је управника школе, односно вршиоца дужности ректора, инжењера Миливоја Вука Арачића. Наставници Једногодишњег течаја и Школе за телесно васпитање су били школовани у земљи, али и иностранству. Троје их је завршило Високу школу за телесно васпитање у Берлину (Кавчић, Улага и Шепа), док је Централни институт за физичко васпитање маршала Пилсудског у Варшави завршило или делимично завршило осморо наставника (Радовановић,

56 АЈ, 71-7, Школовање стручних кадрова, Привремени наставни план за ШТВ, 5. V 1939.

57 Исто, МФВН, Постављење, 30. IX 1939.

58 АЈ, 71-7, Школовање стручних кадрова, списак наставника ШТВ са подацима о школским квалификацијама.

Ванда и Драгош Стевановић, Јовановић, Марија и Милош Нишавић, Сондић и Полић). Курс физичког васпитања при Карловом универзитету у Прагу завршио је Мирослав Милин. Медицински факултет је завршило четворо (Шљивић, Смодлака⁵⁹, Поповић и Фетисова), док је Филозофски факултет завршило петоро наставника (Тадић⁶⁰, Јанковић, Јовановић, Дамјановић и Ранчић). Тројица наставника су завршили Војну академију (Билић, Кнежевић и Јовановић), један Технички факултет (Петровић), један учитељ вештина (Ковач) и једна наставница били су са завршеном Гимназијском матуром (Штраус).⁶¹ Наставник у Школи за телесно васпитање и начелник Савеза сокола Краљевине Југославије (од 1939. године) Иван Ковач је руководио физичким васпитањем Његовог величанства краља Петра II, од јануара 1935. године.⁶² С обзиром на то да је Школа за телесно васпитање отворена под старатељством Министарства физичког васпитања народа, министри су неретко посећивали школу, вршећи увид и разговарајући са наставницима и слушаоцима.⁶³ О значају Школе за телесно васпитање за Министарство физичког васпитања народа сведочи и податак да је домаћин славе у Школи за телесно васпитање, на прослави Светог Саве 1940. године, био министар физичког васпитања народа Јеврем Томић. Поред наставника и студената, свечаности су присуствовали изасланик Његовог величанства краља Петра II капетан бојног брода Еуген Шоштарић; заступник Његове Светости патријарха прота Михаиловић; делегат Врховног лоптачког савеза Коста Хаџи; делегат Аероклуба пуковник Влајић, делегат Савеза сокола Петровић и др.⁶⁴ Прослава Светог Саве одржана је и наредне 1941. године, када је програм обухватао више музичких наступа.⁶⁵

59 Др Војин Смодлака се усавршавао у Берлину из спортске медицине. АЈ-71-8, Школовање стручних кадрова, Решење МФВН-др Војин Смодлака.

60 Анте Тадић је похађао васпитни течај у Прагу 1913/1914, за кандидате и учитеље гимнастике. АЈ-71-7, Школовање стручних кадрова, Сведоџба похађања-Анте Тадић.

61 АЈ, 71-7, Школовање стручних кадрова, списак наставника ШТВ са подацима о школским квалификацијама.

62 АЈ, 71-7, Школовање стручних кадрова, Иван Ковач – Ректорату Школе за телесно васпитање, 5. новембар 1935.

63 *Посета министра г. Пантића Школи за телесно васпитање*, Време, 30. јун 1940, 6.

64 *Домаћин славе на првој прослави Светог Саве у Школи за телесно васпитање био је министар г. Јеврем Томић*, Правда, 28. јануар 1940, 3–4.

65 *Прослава Светог Саве у Школи за Телесно васпитање*, Спорт, 26. јануар 1941, 11.

Школа за телесно васпитање од априла 1941. године и њен утицај до 1963. године

Због ратних прилика, хонорарним наставницима су од 1. априла 1941. године обустављене исплате, са образложењем да је Школа за телесно васпитање обуставила наставу.⁶⁶ Међутим и после обустављања наставе услед наведених околности, управа школе је на челу са ректором Арачићем наставила са радом. Двадесет и седмог јуна 1941. године се састало Наставничко веће Школе за телесно васпитање, те је одлучило да се свим студентима друге године признају испити због ратних околности, док је комесару Министарства просвете упућена молба за израду решења за издавање диплома свим студентима друге године.⁶⁷ Иако је упис студената обустављен током ратних година, од 1941. до 1945, Просветни гласник из 1943. године потврђује постојање Школе за телесно васпитање, где се истиче да након завршетка двогодишњих студија и положеног дипломског испита, слушаоци школе стичу вишу стручну спрему и право на рад у школама и спортским друштвима и организацијама.⁶⁸

Поједини студенти су страдали у току рата. Предратног сокола из Госпића, студента из 1938. године Мирка Радмановића, стрељали су Немци 1941. године у Крагујевцу. Такође, студент из 1939. године, предратни соко из Марибора Цизељ Миран, погинуо је као члан НОП-а у борби са Немцима током јануара 1944. године.⁶⁹

Након Другог светског рата Школа за телесно васпитање је наставила са образовним процесом одмах са ослобођењем Београда, организовањем фискултурних курсева у марту, мају и јулу 1945. године. Кроз наведена три курса прошло је 229 полазника. Због даље хитности попуњавања броја наставника физичког васпитања, редовно школовање је враћено са две на једну годину. У школској 1945/1946. години уписано је 75 слушалаца. Значајан број наставника који је предавао у институцији од 1938. и 1939. године је наставио са радом (Полић, Шепа, Смодлака, Кавчић, Нишавић и В. Стевановић, Д. Стевановић, Радовановић), али је ангажовано и више нових предавача (Сковран, др Анастасијевић, Јовановић, Жујовић, Енглберхт, По-

66 АЈ, 71-7, Школовање стручних кадрова, Заменик комесара Министарства просвете, Решење, 30. 6. 1941.

67 Исто, Ректорат Школе за телесно васпитање – комесару Министарства просвете, 30. 6. 1941.

68 Ф. Медич, *Просветни гласник*, Београд, 1943, 465–466.

69 Имена погинулих студената су истакнута на спомен плочи, у холу Факултета спорта и физичког васпитања, Универзитета у Београду.

повић, Лукшић).⁷⁰ Функцију ректора обављао је Бранко Полић, предратни трећи заменик начелника Савеза сокола Краљевине Југославије. Новине *Борба* су објавиле вест да је тениска репрезентација Југославије отпутовала за Москву у пратњи и ректора Школе за телесно васпитање.⁷¹ Поред даљег ангажовања у образовној институцији, Бранко Полић је након Другог светског рата обављао и низ функција у спорту, и то: директор Института савеза спортова Југославије, директор Југословенског завода за физичку културу, члан Југословенског олимпијског комитета, функционер Савеза за телесно васпитање „Партизан Југославије”.⁷²

Настојећи да подигне ниво стручног кадра из области физичке културе, влада Федеративне Народне Републике Југославије је донела 16. 7. 1946. године Уредбу о Државном институту за физкултуру (ДИФ), којим је рад Школе за телесно васпитање заустављен, док се школовање стручног кадра, односно „високо квалификованих физкултурних руководиоца и наставника” наставља у новоформираном Државном институту за физкултуру.⁷³ Овом Уредбом Државни институт за физкултуру је основан као висока стручна школа. У односу на Школу за телесно васпитање, школовање је продужено на три године од 1946, а на четири године од 1948. године. Даљим променама назива у Институт за физичку културу (1951/52) и Висока школа за физичко васпитање (1956) институција је наставила пут ка пријему у пуноправно чланство Универзитета у Београду, што је реализовано 6. јануара 1963. године. Заједничке жеље наставника и трудбеника на пољу физичке културе у дугом периоду настојања коначно су реализоване након непуне три деценије рада. Руководство институције у периоду од Другог светског рата па све до примања у пуноправно чланство Универзитета у Београду (1945–1963) чинили су наставници који су били ангажовани и у Школи за телесно васпитање Краљевине Југославије. Бранко Полић је био на позицији директора од 1946. до 1954. године (био је и референт у Министарству физичког васпитања народа Краљевине Југославије, трећи заменик начелника Савеза сокола Краљевине Југославије од 1939. године (предавао је 1938. године смучање и методiku телесног васпитања)); Боровоје Јовановић је руководио институцијом у периоду од 1954. до 1956. године (чиновник у Министарства физичког васпитања народа Краљевине Југославије, дипломирао на Високој школи за телесно васпитање у Варшави (предавао је игре и логоровање 1938. године)); Милош

70 С. Илић, С. Мијатовић, *Историја физичке културе*, 530.

71 *Тениска репрезентација Југославије отпутовала за Москву*, *Борба*, 18. 2. 1946, 5.

72 *Enciklopedija fizičke kulture*, Zagreb, 1977, 241.

73 *Државни институт за физкултуру*, УБ Факултет спорта и физичког васпитања, 80 година (1938–2018), Београд, 2018, 22.

Нишавић је био директор у периоду од 1956. до 1958. године (наставник гимнастике на Војној академији Краљевине Југославије и помоћник наставника практичних предмета 1938. године); Милица Шепа је руководила институцијом од 1958. до 1960. године (Прва заменица начелнице Савеза сокола Краљевине Југославије и надзорник празничних течајева обавезног телесног васпитања. Дипломирала је за учитељицу теловежбе и спорта на Високој школи за телесно васпитање у Берлину (предавала је народне игре 1938. године)) и Јанко Кавчић, који је био директор од 1960. до 1962. године и први декан факултета 1963. године (референт Министарства физичког васпитања народа Краљевине Југославије (1938. године предавао је игре, лаку атлетику, борење и масажу)).⁷⁴ Наставни кадар из Школе за телесно васпитање Краљевине Југославије је руководио установом све до коначног пријема на Универзитет у Београду 1963. године.

Закључак

Мада су први кораци оснивања установе за школовање стручних кадрова из области физичке културе начињени у слободној Краљевини Србији још почетком XX века (Гимнастичка школа 1908), до отварања школе са континуитетом чекало се наредне три деценије. У школској 1927/1928. години, Министарство просвете је организовало Гимнастички курс за наставнике гимнастике у средњим школама, у трајању од девет месеци. Полазници су након успешно завршених испита распоређени за рад у средњим и учитељским школама. Помоћник управитеља Гимнастичког курса из 1927/1928. био је Мирослав Војиновић, који је две деценије раније био предавач и у Гимнастичкој школи из 1908. године, формираној у Краљевини Србији. Војиновић је изнова учествовао у школовању стручног кадра Јужних Словена. Нажалост, Гимнастички курс је остао без континуитета, те је школовање кадрова физичке културе у Краљевини Југославији настављено стихијски.

Оснивање Министарства физичког васпитања народа 1932. године, допринело је да питање школовања наставника телесног васпитања добије на значају. Поред тога, краљ Александар и Сенат Краљевине Југославије су прогласили Закон о обавезном телесном васпитању крајем 1933. године, који је додатно утицао на убрзање процеса формирања сталне институције за школовање стручног кадра физичке културе. Процес решавања наведеног проблема су наслеђивали министри физичког васпитања народа у периоду од шест година (1932–1938). Финансијска неусаглашеност са осталим министарствима, мањак разумевања у власти Краљевине Југославије, али и процедурални пропусти, учинили су да оснивање и почетак рада Школе

74 30 година рада Факултета за физичко васпитање, Универзитета у Београду, Београд, 1977, 36.

за телесно васпитање буде заустављен (1935. и 1936. године), све до 1938. године. Министарство физичког васпитања народа као кровна институција је од првих покушаја (1935) намеравало да настава Школе за телесно васпитање траје две године, међутим прва генерација студената се ипак образовала у оквиру једногодишњег програма, тачније на Једногодишњем течају за спремање наставника телесног васпитања по школама (1938).

Већ на почетку школовања, Министарство физичког васпитања народа је формирало комисију за промену плана и програма и продужетак наставе са једне на две године, што је и потврђено Уредбом о Школи за телесно васпитање из 1939. године. Овим документом потврђено да се оснива Школа за телесно васпитање, која је била практично наставак Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања по школама. У наредним школским годинама (1939/1940. и 1940/1941), до почетка Другог светског рата, школа је уписивала студенте и студенткиње на двогодишње школовање. Од оснивања Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања по школама (1938), као почетка рада институције, састав студената није имао локални карактер, већ је обухватао полазнике са свих територија Краљевине Југославије. Посматрајући прве две школске године (1938/1939. и 1939/1940), када је уписано укупно 109 студената, њих 40,4% је било из Словеније, 26,6% из Хрватске, 15,6% из Србије, 3,6% из Босне и Херцеговине, 1,8% из Црне Горе, 3,6% из Италије, 1,8% из Немачке, Бугарске и Северне Македоније, по 0,91% из Румуније, Чешке и САД-а. Соколи су чинили већину студената, од наведених 109 у прве две године рада, њих 65,1% су били чланови Савеза сокола Краљевине Југославије, док су се остали усавршавали у спортским клубовима.⁷⁵ Такође, у руководству и наставничком кадру Једногодишњег течаја, а надаље и Школе за телесно васпитање, утицај соколства је био приметан. Још приликом првог покушаја покретања Школе за телесно васпитање 1935. године, на челу иницијативе је био министар физичког васпитања народа, али и предратни херцеговски соколски старешина Мирко Комненовић. Од отварања институције, у руководству и међу наставницима ангажовани су: двојица начелника – Алфред Р. Пихлер (1935–1939) и Иван Ковач (од 1939); потом трећи начелник Бранко Полић (1939) и заменица начелнице Савеза сокола Краљевине Југославије Милица Шепа. Иако су и у образовању стручног кадра 1908. и 1927/1928. године ангажовани наставници школовани у иностранству (Аустроугарска, Белгија,

75 Лични фонд Стефана Илића, *Уписница слушаоца Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања*, 1938. и *Уписница слушаоца Школе за телесно васпитање*, 1939/1940.

чешки предњаци), проценат наставника образованих у иностранству из области физичке културе у периоду од 1938. године био је висок, 48,1%.⁷⁶

Једногодишњи течај за спремање наставника телесног васпитања Краљевине Југославије из 1938. године и наставак течаја кроз рад Школе за телесно васпитање Краљевине Југославије из 1939. године представљају почетак континуираног школовања стручног кадра у области физичке културе у Краљевини Југославији, али уједно и почетак рада Факултета спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, као најстарије образовне институције физичке културе у Републици Србији, али и шире, на територијама бивше СФРЈ.

РЕФЕРЕНЦЕ / REFERENCES

Необјављени извори / Unpublished sources

1. Архив Југославије (АЈ) [Arhiv Jugoslavije (AJ)]
 - Фонд 66, Министарство просвете Краљевине Југославије, [Fond 66, Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije, 66]
 - Фонд 71, Министарство физичког васпитања Краљевине Југославије [Fond 71, Ministarstvo fizičkog vaspitanja Kraljevine Jugoslavije].
2. Лични фонд Стефана Илића (у приватном власништву) [Lični fond Stefana Ilića (u privatnom vlasništvu)]
 - Уписница слушаоца Једногодишњег течаја за спремање наставника телесног васпитања 1938. [Upisnica slušaoca Jednogodišnjeg tečaja za spremanje nastavnika telesnog vaspitanja 1938].
 - Уписница Школе за телесно васпитање 1939. [Upisnica Škole za telesno vaspitanje 1939].

Периодика / Periodicals

1. *Соколски гласник* (1935, 1937, 1938, 1939) [Sokolski glasnik (1935, 1937, 1938, 1939)]
2. *Правда* (1937, 1940) [Pravda (1937, 1940)]
3. *Спорт* (1941) [Sport (1941)]
4. *Време* (1940) [Vreme (1940)]
5. *Борба* (1946) [Borba (1946)]
6. *Српски витез* (1912) [Srpski vitez (1912)]

Литература / Literature

1. Д. Гавриловић, *Српски спортисти у Великом рату*, Београд, 2019. [D. Gavrilović, *Srpski sportisti u Velikom ratu*, Beograd, 2019].

76 АЈ-71-7, Списак наставника 1940. година

2. Исти, С. Мијатовић, *Допринос краља Александра Карађорђевића развоју соколства у Србији*, Међународна научна конференција „Антрополошки и теоантрополошки поглед на физичке активности“ 9, Копаоник, 2022. [Isti, S. Mijatović, *Doprinos kralja Aleksandra razvoju sokolstva u Srbiji*, Међународна научна конференција „Антрополошки и теоантрополошки поглед на физичке активности“ 9, Копаоник, 2022].
3. Љ. Димић, *Културна политика Краљевине Југославије*, Београд, 2020. [Љ. Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije*, Београд, 2020].
4. *Enciklopedija fizičke kulture*, Zagreb, 1977.
5. Н. Жутић, *Соколи-идеологија у физичкој култури Краљевине Југославије 1929–1941*, Београд, 1991. [Н. Žutić, *Sokoli-ideologija u fizičkoj kulturi Kraljevine Jugoslavije 1929–1941*, Београд, 1991].
6. *Закон о обавезном телесном васпитању и Уредба о оснивању и раду празничних течајева*, Београд, 1937.
7. Д. Зец, *Спорт као нова тема у српској историографији*, Хуманизација универзитета: тематски зборник, Том 1, ур. Б. Димитријевић, Ниш, 2013, 488–498. [D. Zec, *Sport kao nova tema u srpskoj istoriografiji*, Humanizacija univerziteta: tematski zbornik, Том 1, ур. B. Dimitrijević, Niš, 2013, 488–498].
8. С. Илић, *Историја физичке културе – Нови век и савремено доба*, Београд, 1994. [S. Ilić, *Istorija fizičke kulture-Novi vek i savremeno doba*, Београд, 1994].
9. Исти, С. Мијатовић, *Историја физичке културе*, Београд, 2006. [Isti, S. Mijatović, *Istorija fizičke kulture*, Београд, 2006].
10. Ф. Медић, *Просветни гласник*, Београд, 1943. [F. Medić, *Prosvetni glasnik*, Београд, 1943].
11. М. Симић, *Гимнастичка школа – први курс*, Београд, 1912. [М. Simić, *Gimnastička škola-prvi kurs*, Београд, 1912].
12. С. Тодоровић, *Српски олимпијски комитет*, Београд, 2003. [S. Todorović, *Srpski olimpijski komitet*, Београд, 2003].
13. Н. Трујић, *Физичка култура у школама Србије у деветнаестом веку*, Београд, 1976.
14. *УБ Факултет спорта и физичког васпитања, 80 година: (1938–2018)*, Београд, 2018. [*Univerzitet u Beogradu, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, 80 godina: (1938–2018)*, Београд, 2018].
15. *30 година рада Факултета за физичко васпитање, Универзитета у Београду*, Београд, 1977. [*30 godina rada Fakulteta fizičkog vaspitanja, Univerziteta u Beogradu*, Београд, 1977].
16. Ч. Шошкић, *Олимпијски вековник-100 година Олимпијског комитета Србије*, I, Београд, 2010. [Č. Šoškić, *Olimpijski vekovnik-100 Olimpijskog komiteta Srbije*, Београд, 2010].

THE SCHOOL OF PHYSICAL EDUCATION IN THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA

Summary

Although the first attempts to establish an institution for the training of professional staff in the field of physical education were made in the Kingdom of Serbia in the early 20th century (Gymnastics School (1908)), the opening of the school with continuity waited for the next three decades. In the 1927/28 academic year, the Ministry of Education organized the Gymnastics Course for gymnastics teachers in secondary schools, which lasted nine months. Upon successful completion of the exams, the participants were assigned to work in secondary and teacher training schools. The assistant manager of the Gymnastics Course in 1927/28 was Miroslav Vojinović, who two decades earlier, was a lecturer at the Gymnastics School formed in the Kingdom of Serbia in 1908. Vojinović once again participated in the training of professional staff of South Slavs. Unfortunately, the Gymnastics Course was discontinued, and the training of physical education professionals in the Kingdom of Yugoslavia continued spontaneously.

The establishment of the Ministry of People's Physical Education in 1932 contributed to the training of physical education teachers gaining importance. Also, King Alexander and the Senate of the Kingdom of Yugoslavia promulgated the Law on Compulsory Physical Education at the end of 1933, which additionally influenced the acceleration of the procedure of forming a permanent institution for the training of physical education professionals. The resolution of the mentioned issue was inherited by the ministers in charge of physical education of the people for a period of six years (1932–1938). Financial inconsistency with other ministries, lack of understanding on the part of the authorities of the Kingdom of Yugoslavia, as well as procedural failures caused the establishment and start of operations of the School of Physical Education to be obstructed until 1938. The Ministry of People's Physical Education, as the umbrella institution, intended those classes organized at the School of Physical Education last for four semesters (two years) since 1935. However, the first generation of students was still educated within the framework of a one-year program, and more precisely it was the One-Year Training Course for Physical Education Teachers in Schools (1938).

Already at the beginning of its activity, in 1938, the relevant Ministry formed a commission for preparation of the Regulation on the School of Physical Education. The regulation was completed in March 1939, when the School of Physical Education was officially established, while the education was extended from two to four semesters. The School of Physical Education was a continuation of the One-Year Training Course for Physical Education Teachers in Schools. In the following school years (1939/1940 and 1940/1941), until the beginning

of the Second World War, the school enrolled male and female students for a two-year education program. Since the establishment of the One-Year Training Course for Physical Education Teachers in Schools (1938), as the beginning of the institution's activity, the composition of the student population was not of a local character, but included students from most of the territories of the Kingdom of Yugoslavia. As regards the composition of students by place of birth, and from the perspective of today's independent South Slavic states, the structure included as follows: in the first two academic years (1938/1939 and 1939/1940), when a total of 109 students were enrolled, 40.4% of students were from Slovenia, 26.6% from Croatia, 15.6% from Serbia, 3.6% from Bosnia and Herzegovina, 1.8% from Montenegro, 3.6% from Italy, 1.8% from Germany, Bulgaria and North Macedonia, and 0.91% from Romania, the Czech Republic and the USA respectively. Members of the Sokol movement made up the majority of students, and out of 109 students enrolled in the first two years, 65.1% of them were members of the Union of Sokols of the Kingdom of Yugoslavia, while the rest of students were trained in sports clubs. Also, the influence of the Sokol movement was noticeable in the management and teaching staff within the One-Year Course, as well as in the School of Physical Education. Even during the first attempt to start the School of Physical Education in 1935, the initiative was headed by the Minister of Physical Education of the People and also the pre-war elder of the Sokol society in Herceg Novi, Mirko Komnenović. Since the opening of the institution, the management and teaching staff included: two heads, Alfred R. Pihler (1935–1939), and Ivan Kovač (1939); a third head, Branko Polić (1939) and the deputy head of the Union of Sokols of the Kingdom of Yugoslavia, Milica Šepa. The percentage of teachers hired since 1938, who were educated or additionally trained abroad in the field of physical education, was 48.1% in the period before the Second World War.

The One-Year Training Course for Physical Education Teachers of the Kingdom of Yugoslavia from 1938 and the continuation of the course through the activity of the School of Physical Education of the Kingdom of Yugoslavia from 1939 represent the beginning of continuous training of professional staff in the field of physical education in the Kingdom of Yugoslavia. The start of operations of the mentioned institutions is also the beginning of the work of the Faculty of Sports and Physical Education, University of Belgrade as the oldest physical education institution in the Republic of Serbia, but also more widely in the territories of the former SFRY.